Ο Μέγας Βασίλειος (Χρήστος Γκότσης)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 1 Ιανουαρίου, 2013

Ἕνας ἀπὸ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες ὁ Μέγας Βασίλειος, μεγάλος Πατέρας καὶ Οἰκουμενικὸς διδάσκαλος, τιμᾶται ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Δυὸ φορὲς τὸ χρόνο (1 καὶ 30 Ἰανουαρίου) ἑορτάζεται ἡ μνήμη του καὶ δέκα φορὲς τελεῖται ἡ Λειτουργία του. Γιὰ τὴν Ἐκκλησία εἶναι μέγας καὶ οὐρανοφάντωρ.

Ἡ τελευταία προσωνυμία ὀφείλεται σ’ αὐτὰ πού πρόσφερε μὲ τὸ πνεῦμα του καὶ τὴ ζωή του. Εἶναι δηλαδὴ αὐτὸς πού ἀποκάλυψε, φανέρωσε τὰ οὐράνια. Μὲ τὰ γραπτά του καὶ τὴ διδασκαλία του θεολόγησε βαθιὰ φανερώνοντας στοὺς ἀνθρώπους τὰ μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ: αὐτὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἐκεῖνο τῆς Θείας Οἰκονομίας, πῶς δηλαδὴ ὁ Θεὸς οἰκονόμησε, σχεδίασε καὶ πραγματοποίησε τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Πρόσφερε ἀκόμη πολλὰ καὶ μὲ τὴ ζωή του. Ἦταν ὑπόδειγμα πιστοῦ κληρικοῦ, λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Ἔλαμψε ὡς τὸν οὐρανὸ καὶ «ἡ λαμπρότης του εἰς ὕψος φαίνεται». Σ’ ὅλους ὁ Μέγας Βασίλειος ἦταν νόμος καὶ κανόνας ἀρετῆς· ὁ λόγος του ἦταν ζωή. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος πού λέει τὰ τελευταῖα αὐτά προσθέτει*; «Ὁμορφιά τοῦ Βασιλείου ἦταν ἡ ἀρετὴ·τῆς μεγαλοσύνης του, ἡ θεολογία· πορεία του, τὸ ἀεικίνητο πού τὸν ἔφερνε μὲ τὶς ἀναβάσεις τοῦ στοχασμοῦ του ὡς τὸν Θεό. Καὶ δύναμή του ἦταν ἡ σπορὰ καὶ διάδοση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Γι’ αὐτὸ ἐγὼ τουλάχιστον δὲν θὰ δίσταζα νὰ πῶ τοῦτο: σ’ ὅλη τὴ γῆ ἁπλώθηκε ἡ φωνή του καὶ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἀκούστηκαν τὰ δυνατὰ λόγια του»* (Ἐπιτάφιος… 66. ΕΠΕ 6,242). Εἶναι ὁ θεολόγος τοῦ μέτρου καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅπως εὔστοχα παρατήρησε ἕνας βιογράφος του.

Αὐτά ἀκριβῶς λέει καὶ τὸ Ἀπολυτίκιο τοῦ Ἁγίου: *«Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος σου, ὡς δεξαμένην τὸν λόγον σου· δι’ οὗ (=μ’ αὐτόν) θεοπρεπῶς ἐδογμάτισας, τὴν φὺσιν τῶν ὄντων ἐτράνωσας (= φανέρωσες τὰ μυστικά τους), τὰ τῶν ἀνθρώπων ἤθη κατεκόσμησας. Βασίλειον ἱεράτευμα, Πάτερ ὅσιε, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἱκέτευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος».*

Τὰ χαρίσματα αὐτὰ τὰ ἀπόλαυσαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γιατί, ὅπως λέει ὁ στίχος τοῦ Συναξαρίου, *«ζῇ καὶ παρ’ ἡμῖν, ὡς λαλῶν ἐκ τῶν βιβλίων» του*. Εἶναι ὁ «βασίλειος κόσμος (=ὀμορφιά) τῆς Ἐκκλησίας», *«χαράκωμά της καὶ τεῖχος ὀχυρόν».* Εἶναι αὐτὸς πού οἰκειοποιήθηκε *«πάντων τῶν ἁγίων τὰς ἀρετάς»* καὶ γι’ αὐτὸ πρέπει ὅλοι μας «νὰ μιμηθοῦμε τὴν πίστιν, τὴν ζέσιν (=ζῆλο), τὴν ταπείνωσίν» του (ἀπὸ τὰ

τροπάρια τῆς 1ης Ἰανουαρίου).

Ὕστερα ἀπὸ αὐτά, ἦταν φυσικὸ νὰ τὸν τιμήσει καὶ ἡ εἰκονογραφία. Ἔχουμε εἰκόνες, ψηφιδωτά, τοιχογραφίες, καθὼς καὶ μικρογραφίες πού ἀρχίζουν ἀπὸ πολὺ παλιά. Μὲ αὐτὴν τὴν ποικιλία τῶν ἀπεικονίσεων θέλησε ἡ Ἐκκλησία νὰ διασώσει τὰ χαρακτηριστικά τῆς μεγάλης μορφῆς του. Τὰ βρίσκουμε στὸν Ἔλπιο τὸν Ρωμαῖο (9ος-10ος αἰών) καὶ στὸ Συναξάριο τῆς ἰδιαίτερης ἑορτῆς του, καθὼς καὶ ἐκείνης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Τὰ παραθέτουμε σὲ μετάφραση τοῦ ἁγίου Νικόδημου τοῦ Ἁγιορείτου:

«Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἦτο κατὰ τὴν θέσιν καὶ τὸ ἀνάστημα τοῦ σώματος πολλὰ μακρύς, ξηρὸς καὶ ὀλιγόσαρκος, μαῦρος ὁμοῦ καὶ ὠχρός κατὰ τὸ χρῶμα, μακρομύτης, εἶχε τὰ ὀφρύδια στρογγυλά, τὸ δὲ δέρμα τὸ ἐπάνω τῶν ὀφρυδίων, συμμαζωμένον, ἐφαίνετο ὅμοιος μὲ ἄνθρωπον συλλογιζόμενον καὶ προσέχοντα τὸν ἑαυτόν του. Εἶχε τὸ πρόσωπον ζαρωμένον μὲ ὀλίγας χαραγάς (=χαραγματιές, ρυτίδες), εἶχε τὰς παρειάς μακράς καὶ τοὺς μήνιγγας (=κροτάφους) δασεῖς ἀπὸ τρίχας συνεστραμμένας καὶ κυκλοειδεῖς. Ἐφαίνετο εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὅτι εἶχεν ὀλίγον κουρευμένας τὰς τρίχας· τὸ γένειον εἶχε μακρὸν ἀρκετά, καὶ τὰς τρίχας μαύρας ὁμοῦ καὶ λευκάς» (Συναξαριστής, τόμ. Α’, σ. 429).

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὴν εἰκόνα τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅπως τὴν ἀποτύπωσε ἡ βυζαντινὴ ζωγραφική, πρέπει νὰ προσέξουμε τούτη τὴ φράση ἀπὸ τὰ προσωπογραφικὰ του: *«ἐφαίνετο ὅμοιος μὲ ἄνθρωπον συλλογιζόμενον καὶ προσέχοντα τὸν ἑαυτόν του».* Ἡ ζωὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἦταν γεμάτη ἀγωνίες, φροντίδες, πολυμέτωπους ἀγῶνες. Ἦταν ὑπόδειγμα ποιμένα. Ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, δουλειὰ τοῦ ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι «νὰ ἐπιστρέφει (στὸ σωστὸ δρόμο) τὸν πλανεμένο ἄνθρωπο, νὰ φροντίζει τὸν πληγωμένο, νὰ γιατρεύει τὸν ἄρρωστο. Στὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων νὰ βλέπουμε τὶς δικές μας καὶ νὰ μὴν προσβάλλουμε τὸν Χριστὸ μὲ τὴν ἀπανθρωπιά μας».

Γιὰ νὰ γίνονται ὅμως αὐτά, πρέπει νὰ ξεκινᾶμε ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, ὅπως ἐκεῖνος. Γνώριζε στὸ βάθος τους τὶς ἀρρώστιες τῶν ἀνθρώπων -ψυχικὲς καὶ σωματικὲς- γιατί ἤξερε πολὺ καλὰ τὸν ἑαυτό του, τὴν ψυχή του. Γράφει στὴν ὁμιλία του *«Πρόσεχε σεαυτῶ»: «ἐξέτασε τὸν ἑαυτό σου γιὰ νὰ μάθεις ποιὸς εἶσαι, γνώρισε τὴ φύση σου, τὴ σύστασή σου γιὰ νὰ μάθεις πώς τὸ μὲν σῶμα σου εἶναι θνητό, ἡ δὲ ψυχή σου ἀθάνατη».* Ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ διαπίστωση, εἶναι πολὺ πειστικὸς ὁ λόγος του: *«Νὰ μὴ δίνεις σημασία στὴ σάρκα, διότι περνάει καὶ διαβαίνει, ἀλλὰ νὰ καταγίνεσαι μὲ τὴν ψυχή σου, πού εἶναι πράγμα ἀθάνατο»* (ΕΠΕ, 6,226 καὶ 222).

Εἶχε δίκιο λοιπὸν ὁ φίλος του Γρηγόριος ὁ Θεολόγος πού γράφει πώς ὁ Ἅγιός μας εἶχε λιώσει τὴ σάρκα του ἀπὸ τὴν ἐγκράτεια σὲ βαθμὸ πού φαινόταν σχεδὸν ἄσαρκος γιατί ἦταν ὀλιγοδίαιτος. Καὶ προσθέτει: *«Τόσο μεγάλη ἦταν ἡ ἀρετή τοῦ ἄνδρα καὶ*

τὸ πλεόνασμα τῆς δόξας του, ὥστε πολλὲς μικρὲς ἀρετές του, ἀκόμη δὲ καὶ μερικὰ σωματικά του ἐλαττώματα, μερικοὶ σκέφτηκαν πώς θὰ τοὺς ἔφερναν δόξα ἂν τὰ μιμοῦνταν. Ἐννοῶ τὴν ὠχρότητά του, τὴ γενειάδα του, τὸν τρόπο πού βάδιζε, τὸ ὅτι δὲν μιλοῦσε πρόχειρα καὶ ἀπρόσεκτα, ἀλλά συχνὰ ὕστερα ἀπὸ σκέψη καὶ βαθιὰ ἐξέταση τοῦ πράγματος» (ὅπ.π. 260-262).

Περιγραφὴ τῆς εἰκόνας**.**

Ἀπὸ τὶς πολλὲς παραστάσεις τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἄλλες εἶναι ὁλόσωμες καὶ ἄλλες σὲ προτομή, ἀπὸ τὴ μέση καὶ πάνω. Ἄλλοτε εἰκονίζεται μόνος καί ἄλλοτε μὲ ἄλλους Ἱεράρχες. Γνωστὴ εἶναι ἡ ἀπεικόνισή του εἴτε μὲ τοὺς δύο ἄλλους μεγάλους Ἱεράρχες, τὸν Γρηγόριο καὶ τὸν Χρυσόστομο, εἴτε ἐκείνη μαζὶ μὲ συλλειτουργοῦντες ἐπισκόπους. Ἡ τελευταία στολίζει τὴν κόγχη τοῦ Ἁγίου Βήματος καὶ ἔχει σχέση μὲ τὴ Θεία Λειτουργία, τὸ κείμενο τῆς ὁποίας αὐτοὶ ἔγραψαν ἤ φέρνει τὸ ὄνομά τους.

Σὲ ὥρα ἱερουργίας τὸν δείχνει καὶ ἡ τοιχογραφία μας. Βρίσκεται ὁ Ἅγιός μας στὴν κεντρικὴ κόγχη τοῦ Ἱεροῦ. Παρουσιάζεται, ὅπως τὸν ξέρουμε ἀπὸ τὰ παραδοσιακὰ χαρακτηριστικά του καὶ τὶς παραπάνω μαρτυρίες τῶν βιογράφων του: ψηλός, λιπόσαρκος, ἐπιβλητικός, στοχαστικός. Φορεῖ τὴν ἀρχιερατική του στολὴ (στιχάριο, φελόνιο, ὠμοφόριο), φέρνει τὸ ἐπιγονάτιο μὲ τὸ ἑξαπτέρυγο καὶ τὸ πετραχήλι του. Μὲ τὸ ἀνυψωμένο δεξί του χέρι κρατεῖ εἰλητάριο, πού τὰ ἀνακρατεῖ τὸ ἄλλο, τὸ ἀριστερό. Σ’ αὐτὸ ἀναγράφεται ἡ ἀρχή τῆς εὐχῆς τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου- ΟΥΔΕΙΣ ΑΞΙΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΩΝ ΤΑΙΣ ΣΑΡΚΙΚΑΙΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΙΣ ΚΑΙ ΗΔΟΝΑΙΣ.

Οἱ πολύχρονοι ἀγῶνες του γιὰ τὸ καλό τῆς Ἐκκλησίας τὸν κρατοῦσαν πάντοτε σὲ ἐγρήγορση. Τὸ πλατὺ μέτωπο μὲ τὶς ρυτίδες, τὰ τοξωτὰ φρύδια, τὸ κουρασμένο, ὀξυδερκὲς καὶ αὐστηρό βλέμμα, καθὼς ἡ κλίση τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων, δείχνουν ἕνα συγκεντρωμένο στὸν ἑαυτό του καὶ στὶς σκέψεις του πρόσωπο. Ἔχουμε μπροστὰ μας τὸν ποιμένα μὲ τὴν ἄγρυπνη φροντίδα, τὸν μεγάλο καὶ βαθὺ θεολόγο, τὸν γλαφυρὸ διδάσκαλο τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος «τὰ φρονήματα τῶν κακόδοξων καταβρόντησε (=καταπολέμησε), ρύθμισε τὴν ἠθικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποσαφήνισε τὴ γνώση τῶν ὄντων. Ἔτσι μὲ τὴν ὅλη ἀρετή του ὁδήγησε στὴ σωτηρία τὸ λογικὸ ποίμνιο τοῦ Χριστοῦ» (Ἀπὸ τὸ Συναξάριο τῆς ἑορτῆς του).

«Θαυμαστὴ ἑνότητα πνεύματος διέπει ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Βασιλείου. Αὐτὴ χαρίζει καὶ στὴ ζωὴ του ἄκρα συνέπεια. Ἰδανικό του νὰ φτάσει τὴν ἁγιότητα. Ὅλα αὐτά πηγὴ τους ἔχουν τὴν ὁλόθερμη ἀποδοχὴ τῆς πίστης. Ἀποστολικὸς ὁ ζῆλος τοῦ Βασιλείου· πρέπει νὰ πολεμήσει τὶς αἱρέσεις, νὰ οἰστρηλατήσει τὸ ποίμνιό του καὶ νὰ μὴν ἀφήσει νὰ γίνει ἡ πίστη συνήθεια. Καὶ δουλεύει ἀκατάπαυστα, μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὸ νοῦ, νὰ ἀποκαλύψει τοὺς θησαυροὺς πού περιέχει ἡ χριστιανικὴ πίστη, νὰ θεμελιώσει

τὴν πίστη, νὰ τὴν κάμει ἀπὸ ἄλογον, λογικήν.

Σὲ τοῦτο τὸ κολοσσιαῖο ἔργο ἀναλώθηκε ὁ Βασίλειος. Σκοπός του νὰ ἀνεβάσει τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ τὴ δική του καὶ τῶν ἄλλων στὴν κατανόηση τῶν μεγάλων ἀληθειῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, κατανόηση πού θὰ τὴ συνοδεύει καὶ θὰ τὴν ὁλοκληρώνει τὸ ὁμόλογο ζήσιμο...» (*Βασ. Τατάκης,Ἡ συμβολὴ τῆς Καππαδοκίας στὴ χριστιανικὴ σκέψη, Ἀθήνα 1960, σ. 138*).

(«Ὁ μυστικός κόσμος τῶν βυζαντινῶν εικόνων», ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία)

(Πηγή ηλ. κειμένου: imaik.gr)